

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Маїк Марії Степанівни

«Опредметнені моделі вияву особливостей психіки суб'єкта в її цілісності», представлене на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Актуальність теми дисертаційної роботи

Сучасна психологічна парадигма, зорієнтована на задоволення потреб особистості, тому чільне місце в ній займає вивчення саморозвитку та самореалізації суб'єкта, що уможливорює глибинна психокорекція. Специфіку глибинного пізнання психіки суб'єкта визначає психодинамічна теорія та відповідний їй метод активного-соціально психологічного пізнання (АСПП), що покладено в основу даного дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження Маїк М. С. «Опредметнені моделі вияву особливостей психіки суб'єкта в її цілісності» зосередило увагу на вагомій складовій методики АСПП – введення прийому спонтанної візуалізації респондентом власної психіки в предметнених моделях. З огляду на орієнтованість дисертаційного дослідження на пізнання психіки в її цілісності набувають значущості ті прийоми АСПП, які можуть забезпечувати посередництво у глибинному пізнанні психіки (у відповідності принципу додатковості). Дана постановка проблеми, яка заявлена в дисертаційному дослідженні не лише є актуальною в період становлення неокласичних напрямів, а й знаходить наукове підґрунтя в адекватно поставлених задачах, цілях, визначенні об'єкту та предмету дослідження. Такий підхід спонукає до перегляду науково-методологічної обґрунтованості та розвитку тренінгових методів.

Пізнання особистісних проблем суб'єкта є першозначимою задачею, розв'язання якої забезпечують теоретичне обґрунтування прийомів та методів особистісної оптимізації підготовки майбутнього психолога шляхом нівелювання його внутрішніх суперечностей, що сприяє гармонізації психіки. Дисертаційне дослідження вибудоване на контингенті майбутніх практичних

психологів, що й визначає актуальність використання опредметнених моделей в АСПП.

Методи АСПП відповідають меті об'єкту та предмету дисертації як і поставленим в ній задачам, що відображають сформульовані в дисертації проблеми. Концептуальні положення дисертації ґрунтуються на теоретичних та практичних основах психодинамічної парадигми, розробленої академіком НАПН України Т. С. Яценко, що забезпечує наближеність дослідження природного експерименту в його екологічній валідності.

Наукова новизна

Дослідження візуалізовано-опредметненої самопрезентації психіки суб'єкта у пізнанні її цілісності, набуває новизни не лише у постановці проблеми, а й у визначенні шляхів її дослідження. Зокрема, новітнім підходом відзначається якісний аналіз емпіричного матеріалу АСПП у вигляді структурно-семантичного аналізу стенограм психокорекційних занять. Автором обґрунтовано, критерії, як і ознаки, за якими матеріалізовані самопрезентанти (опредметнені моделі) психіки суб'єкта, трансформуються в посередники глибинного пізнання цілісності психічного.

Узагальнено основні категорії дослідження «модель», «моделювання» та «опредметнення»; виокремлено їх значення у контексті глибинного пізнання психіки; *емпірично досліджено* взаємозв'язок семантики матеріалізованого й суб'єктивно-психічного аспектів самопрезентації учасників АСПП; *здійснено аналіз результатів* використання опредметнених моделей у психологічній взаємодії психолога з респондентом; *доведено*, що діагностико-корекційний процес АСПП у ракурсі опредметненого моделювання включає три основних фактори пізнання цілісності психіки, а саме: візуалізовану самопрезентацію змісту психіки; подвійне посередництво моделі, яке має відношення як до свідомого, так і до несвідомого; інтерпретацію поведінкового матеріалу, що розкриває внутрішню суперечливість психічного, яка має вияв в логіці несвідомого («іншій логіці»), яка суперечить «логіці свідомого»; *констатовано* ефективність

використання опредметнених моделей психічного у психокорекційному процесі з метою позитивних особистісних змін, в напрямі поліпшення психічного благополуччя особи.

Структура роботи відзначається логічністю та доказовістю. Вибіркова сукупність є достатньою для отримання достовірних результатів. Ґрунтовний теоретичний аналіз заявленої проблеми, комплексне використання пілотажно апробованих методів і психодіагностичних методик, адекватних меті, об'єкту, предмету та завданням дослідження, засвідчують надійність та вірогідність отриманих результатів.

У *першому розділі* дисертаційного дослідження розкрито функціональний аспект психіки, зокрема, її здатність до візуалізованого самовідображення та самопрезентації в опредметнених моделях. Уточнено сутнісне розуміння поняття «модель» у філософсько-психологічній літературі, розкрито її спільні та відмінні ознаки у процесі зіставлення досягнень різних наукових шкіл; охарактеризовано класифікацію, види та типи моделей як і нові підходи до побудови моделей; акцентовано увагу на застосуванні опосередкованих засобів, що відповідають природі цілісності психіки, зокрема, спонтанно-візуалізована самопрезентація психіки (опредметнене моделювання). Здобувач розглядає поняття «моделювання» різноаспектно як: одну з основних категорій теорії пізнання; метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта дослідження іншим, подібним до нього об'єктом (моделлю), що доступний безпосередньому пізнанню.

Сказане пояснює увагу дисертанта до поняття «опредметнені моделі», використання яких сприяє пізнанню особливостей психіки суб'єкта, які недосяжні для прямолінійного дослідження, а потребують опосередкування. Проаналізовано взаємозв'язок опредметнених моделей із архетипною символікою та психологічними захистами.

У *другому розділі* представлено емпіричне дослідження особливостей процесу опредметнення психічного, що покладається як на аналіз наукової

літератури, так і на критерії, задані психодинамічно-смысловими параметрами парадигми у форматі якої виконано дане дослідження. У дисертації представлено основні положення психодинамічної методології, науково обґрунтованої академіком НАПН України Т. С. Яценко, що реалізуються в конкретних методах АСПП. Зокрема, важливим методологічним моментом є реалізація принципу додатковості, як передумова пізнання психіки в її цілісності, що реалізується через два принципи: «невід'ємність свідомого й несвідомого» та принципу «із іншого». Використання опредметнених моделей у дисертаційному дослідженні забезпечує додаткові аргументи що сприяють виникненню переконаності респондента у наявності в нього особистісної проблеми (завдяки її об'єктивуванню на споглядальному фактажі), що спонукає його до самозмін. Доводиться, що опредметнені засоби (архетипно-символічні презентанти) у діагностико-корекційному процесі піддаються аналізу і синтезу шляхом аналітичної інтерпретації поведінкового матеріалу з метою виявлення ітеративних (інваріантних) її виявів, що ставлять акцент на деструктивних тенденціях поведінки, пов'язаних з імпортуванням та самодепривуванням психіки.

У контексті вищезазначеного, дисертант підкреслює важливість прийняття до уваги співвіднесеність між формою і змістом, згідно методологічного принципу, що структурує семантику використання візуалізованих моделей в АСПП. Доведено, що поведінці суб'єкта притаманне симультанне злиття як свідомого так і несвідомого, вияв якого передбачає діалогічну взаємодію психолога з респондентом, в якій відбувається емотивне «оживлення» матеріалізованих презентантів, наповнення їх суб'єктивним змістом психіки респондента. З урахуванням даного факту та функційних особливостей процесу символізації змісту несвідомої сфери здійснювався підбір методик, у відповідності теми даної дисертаційної роботи. У дисертації здійснено аналіз особливостей різних методик АСПП, з використанням візуалізованих засобів самопрезентації (моделювання із каменів, робота з іграшкою, малювання тощо).

Структурно-семантичний аналіз дозволив об'єктивувати смислові одиниці діалогічної взаємодії психолога з респондентом, як і системність психічного в окресленні деструктивних тенденцій до «психологічної імпотенції» та «до психологічної смерті». Дослідження доводить, що ведучий АСПП повинен не упускати з поля зору два аспекти пізнання психіки: методологічний та практичний, які в психодинамічній парадигмі відзначаються єдністю. Дослідницький аспект реалізується переважно шляхом аналізу стенограм.

Третій розділ дисертації присвячено дослідженню результативності методу АСПП з використанням опрідметненого моделювання. Доводиться, що психокорекційна робота, при застосуванні візуалізованої самопрезентації психіки, спрямована на поглиблення та розширення соціальної компетентності учасників активного соціально-психологічного навчання, розвиток їхнього соціально-перцептивного інтелекту шляхом поглиблення рефлексії та розширення об'єктивування самоусвідомлення власного Я; детермінованості особистісної проблеми глибинними чинниками започаткованими в едіпальній ситуації розвитку суб'єкта. В розділі виокремлено загальні зміни, які характерні учасникам психокорекційного процесу та узагальнено-універсальні параметри, що заявляють про себе в живому процесі діалогічної взаємодії в суб'єктивно-індивідуалізованих формах поведінки.

За результатами дослідження М. С. Маїк, констатовано, що під впливом психокорекційних занять за методом АСПП відбулися позитивно-емоційні зрушення в бік нівелювання енергії мортідо та зростання лібідної (творчої) активності, що засвідчує пробудження гуманного ставлення до себе та до інших, що знижує енергетичний імператив деструктивних тенденцій. Все це є свідченням підвищення показників психічного здоров'я майбутніх фахівців та актуалізації їх соціально-перцептивного потенціалу.

Здобувачем доведено, що використання опрідметненого моделювання в процесі АСПП, глибинному пізнанні психічного, з майбутніми практичними

психологами, є важливою складовою їх професійної підготовки, яка сприяє особистісній відкорегованості; розширює можливості опанування методологією психодинамічної теорії; поглиблює розуміння функційних особливостей свідомої та несвідомої сфер психіки (у їх взаємозв'язках та суперечливій єдності) як і інструментарієм практичної роботи. Особистісні зміни констатовано за показниками зростання та посилення пріоритетності просоціальних тенденцій «Я», що визначаються: інтеграцією «принципу задоволення» з «принципом реальності»; ослабленням імперативу інфантильних (глибинних) цінностей та зниженням автоматизованості психологічних захистів, які проявляють залежність від очікувань ідеалізованого Я; пом'якшенням внутрішньої стабілізованої суперечності між «логікою свідомого» й «логікою несвідомого» («іншою логікою»); гармонізацією підструктур психіки.

Результативність психокорекції за методом АСПП підтверджується також і порівняльними показниками тестових методик. Позитивні результати психокорекційної роботи дисертант пов'язує з інтегральними психологічними показниками, що узгоджуються з критеріями відкорегованості особистості, зокрема: розвитком рефлексивності та соціально-психологічної адаптації, як і рефлексивного інтелекту; підвищенням рівня адекватності самосприйняття та сприйняття інших людей; відчуттям емоційного комфорту, самозахищеності; відсутністю прагнення до домінування; нівелюванням розбіжностей між особистісними інстанціями — «Я-реальне» та «Я-ідеальне» тощо .

Результати дослідження дозволили Маїк М. С. зробити висновок про ефективність проходження учасниками глибинної психокорекції за методом АСПП та рекомендувати введення глибинної корекції у необхідні методи візувської підготовки майбутніх психологів.

Отримані дані сприяли розробці дисертантом методичних рекомендацій практикуючим психологам для оптимізації професійної їх діяльності.

Обґрунтованість і достовірність наукових висновків

Дисертація М. С. Маїк пов'язана з дослідженнями як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, що складає здобутки дисертації. Дослідження відповідає критеріям екологічної валідності у формуванні його основної емпіричної частини, що ґрунтується на дослідженнях феномену психічного за дотримання необхідних передумов спонтанності і невимушеності поведінки суб'єкта; процесуальності діагностики та дотримання основних законів діагностико-корекційного процесу – позитивної дезінтеграції психіки та вторинної інтеграції на більш високому рівні психічного розвитку суб'єкта. Вказаним критеріям повністю відповідає метод активного соціально-психологічного пізнання (АСПП), що передбачає вивчення цілісної психіки у взаємозв'язках свідомого і несвідомого. Заявлений метод є науково виправданим та адекватним об'єкту та завданням аналізованого дисертаційного дослідження. Діагностико-корекційний процес вибудовувався у відповідності до науково-методичних засад глибинного пізнання психіки в її цілісності.

Емпірика АСПП піддавалась належному якісному (структурно-семантичному аналізу) та тестовому дослідженню результативності. Отже, перевірка гіпотез та розв'язання поставлених завдань сприяли адекватні методи пізнання цілісності психіки в констатувальній та формувальній його частинах.

Практична цінність дисертаційної роботи

Матеріал дослідження поглиблює розуміння специфіки використання предметних моделей у діагностико-корекційному процесі груп АСПП. Теоретичні та емпіричні результати дослідження доповнюють зміст навчальних дисциплін: «Основи психокорекції», «Метод АСПП: методологія та інструментарій глибинного пізнання», «Практикум з групової психокорекції», «Психоаналітична робота з психомалюнком», «Внутрішня динаміка психіки», «Супервізія».

Оцінка мови, стилю та оформлення дисертації й автореферату

Дисертаційну роботу написано грамотно, на належному стилістико-граматичному рівні. У дослідженні застосована наукова, загальноновизнана наукова термінологія із словниковими означеннями. Стиль викладу результатів проведених в дисертації теоретичних і практичних досліджень є адекватним поставленим завданням. Сформульовані рекомендації психологам забезпечують сприйняття та їх застосовування у практичній роботі психолога як і у фаховій його підготовці.

Автореферат відображає зміст дисертаційного дослідження, написаний у відповідності вимог, з використанням адекватної термінології згідно заявленої теми. Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідає вимогам державних стандартів. Публікації повністю охоплюють основний зміст дисертаційного дослідження.

Зауваження до дисертаційної роботи

Поряд з вищезазначеними науково-дослідними здобутками дисертації М. С. Маїк «Опредметнені моделі вияву особливостей психіки суб'єкта в її цілісності» є необхідність вказати на певні аспекти її вдосконалення, зокрема:

1. Дослідження потребує більш чіткого окреслення спільних та відмінних характеристик процесу предметнення при використанні різних методичних засобів – малювання, моделі із каменів, ліпка тощо.

2. Дисертаційна робота лише виграла б, якби в дисертації було більш розлого представлено співвіднесеність моделі-презентанта з оригіналом у двоякому її вияві: з предметним світом та із психічним, в його індивідуально-суб'єктивній неповторності.

3. Дисертаційне дослідження потребує більш виразного семантичного розкриття латентних смислів презентанта та його дешифрування в діалогічній взаємодії психолога з респондентом.

Загальні висновки

Дисертаційна робота М. С. Маїк «Опредметнені моделі вияву особливостей психіки суб'єкта в її цілісності» є завершеним самостійним дослідженням, у якому не лише поставлена, але й розв'язана актуальна для

психологічної науки проблема введення в глибинне пізнання психіки предметних засобів пізнання та їх дешифрування в діалогічній взаємодії психолога з респондентом.

Актуальність поставлених та розглянутих завдань, обсяг дослідження, його науковий рівень і практична цінність отриманих результатів в дисертаційній роботі М. С. Маїк «Опредметнені моделі вияву особливостей психіки суб'єкта в її цілісності» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

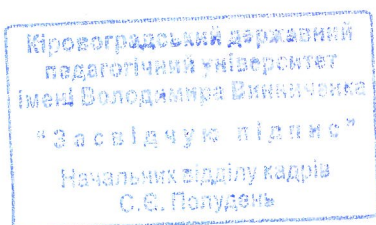
Науковий рівень, новизна та практична цінність, цільність та системна впорядкованість проведеного дисертаційного дослідження дає підстави вважати, що тема дисертації повністю розкрита, що дозволяє стверджувати, що Маїк Марія Степанівна заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри практичної психології Кіровоградського
державного педагогічного університету імені
Володимира Винниченка

 Л. Я. Галушко

*Проректор з
наук. роботи*



Галушко



С. П. Мехида